

M. PAULI JUUSTEN,

EPISC. QUONDAM AB.

CHRONICON EPISCOPORUM
FINLANDËNSIUM,

ANNOTATIONIBUS ET SYLLOGE MONU-
MENTORUM ILLUSTRATUM.

CUJUS

PARTICULAM XX,

CONS. FAC. PHILOS. R. ACAD. ABOËNSIS,

PRÆSIDE

M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

ELOQY. PROFESSORE REG. ET ORD. R. ACAD. LITT. HUMAN,
HIST. ET ANTIQVITT. MEMBRO,

Publicæ honorum censuræ submittit

JOHANNES FRIDERICUS BUCHT,

Tavaastia - Fenno,

IN AUDITORIO MAJORI die VIII JUNII

A. MDCCXCI,

Horis ante meridiem consvetis.

ABOË Typis FRENCKELLIANIS.

THESES RESPONDENTIS.

Thesis I:ma

Lites literarias inter viros doctos agitatae, multum quidem damni literis saepe peperisse, negari nequit; sed multum quoque commodi attulisse, recte statuitur.

Thes. II. Veritatis Religiosae lucem a Luthero ejusque fociis accensam & propagatam, radios in Pontificiorum quoque Ecclesiam sparsisse, indubium est; licet nec aequae felici hoc ubique successu factum sit, nec interiorum hujus Ecclesiae doctrinam mutare valuerit. Ac parum diligenter rem perpensis videntur, qui etiam absque reformatione illa acriore interveniente, Hierarchiae atque errorum Papalium emendationem sensim eventuram, aequae felicem sperandam fuisse, urgent.

Thes. III. In famosa illa de vi Climatis in aegena animosque hominum, controversia, veritatem, ut saepe alias, in medio jacere, existimamus.

Thes. IV. Clementiae notionem falsam admodum fovent, qui illam justitiae repugnare, aut poenamerita maleficis libenter condonanda demonstrari, putant.

Thes. V. Mirari convenit, virum doctissimum JO. CLERICUM (Art. Crit. T. I, P. II, C. XVII, §. 7,) Argumenta *πιδωρα* interpretari *levi verisimilitudine tincta*; quem nec de ornamentis Rhetoricis verisimam fovisse opinionem, inde colligas, quod perspicuitati orationis ea adversari, non uno loco significet.

Thes. VI. In scriptis veterum interpretandis diligenter cavendum est, ne vocabulorum significationes ex nostri aevi usu semper metiamur; cujus rei neglectus & in Philosophia & in Historia literaria, non paucos peperit errores.

Thes. VII. *Sympathia* animorum humanorum licet cum *idearum associatione* magnam habeat cognationem; ab hac tamen non immerito distinguitur.

Thes. VIII. Quamvis difficile sit, instinctus hominis naturales a propensionibus acquisitis accurate semper distingvere; illis tamen eum proflus carere, hisque gaudere solis, asserere minime audemus.

Thes. IX. Parum acute judicare nobis videntur, qui criterium veritatis in ea queri jubent rei cujusque indole, qua vel ridicula facile reddi, vel non reddi, possit.

)

(

stum fuisse novimus, (quamvis gesti rationes consiliaque parum accurate explicatæque tradî soleant), & pacis constitutæ cum tempus tum condiciones definire, difficulter hodie licet (223). Regis ERICI contra Patrem R. MAG-

Q q

NUM

§. 16); nec non LEVESQUE *Hist. de Russie* T. II. p. 185 sqq., qui novo simul (præclaro scilicet!) historiam septentrionis nostri locupletat invento, nempe R. MAGNUM, *vehementi Danicæ totius subjugandæ cupiditate flagrantem*, postquam sæpius frustra apud Papam egisset, ut hic, pro plena scil. sua potestate, illud regnum sibi addiceret, tandem existimasse, se voti sui felicissime compotem futurum, si Novogardiæ civitatem, ac totam adeo Russiam, Romanæ ecclesiæ adjiceret; atque hoc igitur consilio Novogardensibus bellum indixisse. Sed verba hominis ipsa dabimus: *Magnus, Roi de Suede, ne pouvoit renoncer au projet de se rendre maître du Danemark. Il avoit tenté plusieurs fois, mais inutilement, de se faire donner par le Pape l'investiture de ce Royaume. Il imagine que, s'il pouvoit rendre à l'Eglise Romaine quelque service signalé, il obtiendrait, pour satisfaire son ambition, le consentement du Souverain Pontife, & les secours de plusieurs puissances catholiques. Dans cette vue, il entreprit de réunir la République de Novgorod au rit Latin, persuadé que cet exemple seroit bientôt suivie de toute la Russie.* Semina fabulæ ex vetustis Russorum Chronicis legisse, suspicandi materiam præbent quæ in *St. Petersb. Journal* l. c. p. 421, licet cautius, dicuntur; sed ridicula hujusmodi commenta, seria refutatione digna non esse, quisque credo nobis dabit.

(223) Quod cuique facile patebit, laudatos nuper auctores inter se conferenti; sed hæc accuratius disputare, nostri nunc non est instituti. Recte cæterum monet Ill. LAGERBRING (l. c. §. 19, p. 399 sqq) pacis factæ neque ab ERICO OLAI neque ab auctore *Chron. Rhythmicæ* ullam fieri mentionem; ac ipse illam quæ superius terminavit bellum huc traxit, antecessorum suorum deceptus exemplo; cfr. quæ supra (p. 243) docuimus. Pacem vero alteram a. 1348 inter Svecos & Novgorodenses factam esse in urbe *Furjew* (*Dorpatum* fuisse conjectant), Russorum expresse dicunt *Annales* (vid. *St. Petersb. Journal* l. c. p. 426; cfr. etiam LEVESQUE l. c. p. 188), eamque

NUM molimina, *Fenniam* quidem illa etiam attingisse videri queant, cujus scilicet arces *Benedicto Algoti*, Duci hujus terræ a Rege ante triennium creato, extorquendæ essent: sed nihil de his motibus notitiæ ad nos pervenit (224), nec nisi post confirmatam demum cum patre pa-

Svecis damnosam; in qua sc. hâ partem suæ *Carelia* Novgorodensibus cedere, & majore captivorum numero reddendo pauciores suos redimere necesse habuerint. Quæ, fatemur, parum certa nobis videntur. Primum enim locus initæ pacis, a nostris remotior finibus, dubitationem nonnullam movet; deinde Bulla Papalis nuper commemorata (alteraque ei gemina, de qua vid. A CELSE l. c. p. 122, n. 19), demonstrat bellum inter Svecos Russosque nondum a 1351 resedisse, ad quod continuandum Pontifex Regi subsidia liberaliter concessit. Neque alios *Fenniam* inter Svecicam atque Russorum ditionem limites, quam qui superiore pace constituti essent, his temporibus atque proximis obtinuisse, reperimus. Caterum expeditionem R. MAGNI haud contemnendam fuisse Russis visam, sed metum periculi postea quoque animis eorum fuisse obversatum, ex fabula colligi potest ridicula de fatiis Regis hujus, ad Græcam religionem transitu, & scripto, ad posteros suos a Russis invadendis arcendos, Testamento, quam Monachi Russici commentum sunt; de qua legi possunt *St. Peterst. Journal* 1778, 6 B. p. 432 sqq., nec non *Tidn. utg. af et. Sällskap i Åbo* 1783 N:o 36, p. 281 sqq.

(224) Supra jam (p. 273 sq. not. 180) verba dedimus *Literarum R. ERICI*, e quibus patet, cum milites etiam ex *Finlandia*, per *Nicolaum Thuronis*, suum in iis partibus præfectum, ad expeditionem contra Ducem *Benedictum* excivisse; qui tamen utrum in *Sveciam* transvecti, an, quod verisimilius videtur, ad arces *Fennicas* expugnandas fuerint adhibiti? plane ignoramus; ac num revera *Fenniam Benedictus Algoti* unquam tenuisset, parum certo constaret, nisi *MESSENIUS*, veteribus ut videtur monumentis instructus, (quorum quidem exempla idonea nos hactenus indagare nequivimus), diserte scriberet: "1357 *Ericus* Rex, dominium *Finlandiæ*, *Benedicto* inde profligato, adeptus, 7 Septembris *Abogia* approbat omnia quæ *Magnus* pater

cem R. ERICUS in concessam sibi (cum multis aliis Regni partibus) Finlandiam transmisit, Wiburgum usque profectus; ubi Augusto commoratus mense, sequenteque Septembri Aboam revisens, in Sveciam mox reversus est (225). ALBERTUM vero suosque asseclas hostilia contra R. MAGNUM arma a. 1364 in Finlandia quoque gessisse, arcemque Aboensem a Regis hujus amicis acriter

Q q 2

de-

“concessisset privilegia Ufsbycensibus, Musarensibus, Pedenorans (lege *Ufsbycensibus, Mustafarensibus, Pedersöranis* l. *Pedersörensibus*) & Nerpenibus, *Benedictique abrogat onera, illis imposita*”; ac rursus: “1365 Rex *Albertus*, 24 Junii, subscripsit immunitatibus, quas Rex *Ericus, adversum Benedicti statuta*, quibusdam in Bothnia orientali parochiis indulgisset.” *Scand. Illustr. T. X p. 17 & 18. Qui Tomi III p. 18 eundem in sensum scribit: “Ericus deinceps (1357) æstate profectus sequenti in suam Finlandiam, ipsam revocat ad statum meliorem, & VII die Septembris, Abogix parochorum in Bothnia orientali veteribus subscribit immunitatibus, ab insuetis liberans quoque plebeculam tributis, per Benedictum Ducem impositis*”. Cfr. EJUSO. *Chron. Rhythm. Finl. p. 32.* Negari quidem nequit, sæpe MESSENIUM, opinionibus præconceptis abreptum, de suo haud pauca solere factis a semet commemoratis addere; sed ante oculos literas ipsas Regias hoc loco habuisse, apparet.

(225) Superfunt scil. in *Reg. Eccles. Aboënsis* literæ Ejus datæ *Wiborg in vigilia assumptionis b. Virginis* (d. 14 Aug.) 1357, quibus jus patronatus Monachorum Padisensium in Ecclesiam Borga confirmat (Fol. 74); aliæ datæ *Abo in profesto natiuitatis b. Virginis* (d. 7. Sept.), ej. a. quibus literas Patris sui de bonis Holmgeri Lagman, Ecclesiæ Aboënsi donatis, confirmat (Fol. 120); aliæ denique (Fol. 23) datæ *Stocholmis a. 1358 feria quarta proxima post exaltacionem sancte crucis* (d. 19 Sept.), quibus familiares Episcopi Aboënsis ab omni expeditione & evocatione eximit. Cfr. supra p. 260 not. 164, & p. 273 not. 180. *Ducem vero Finlandiæ* (quam Regia jam tenuit potestate) hunc Principem antea fuisse constitutum, nullibi reperimus, Cfr. III, LAGERBRING l. c. P. III C, 6, §. 32-36.

defensam vi expugnasse, extra dubium est (226); quo tempore non solum Drötzetus Regni *Nicolaus Thuronis* (Bielke), præcipuus ALBERTI fautor qui vitam in hoc certamine perdidit, sed & novus Rex ipse huc transit, variisque Episcopo & Clero Finlandensi concedendis atque confirmandis privilegiis, eorum sibi conciliare favorem studuit (227). Cæterum a veritate non abludit, sub his turbis *Castrum* illud seu *Fortalicium* in Kumo *instauratum*, de quo Satacundenses vehementer adeo conquesti sunt, ab asseclis ALBERTI fuisse exstructum; quod ut demoliretur, atque loco aptiore incolisque provinciæ minus incommodo novum ædificaretur, horum querelis motus, Rex postea iussit (228).

MAG-

(226) Vid. LAGERBRING I. c. §. 62.

(227) Cfr. supra p. 274 sqq. not. 181, & p. 283 not. 190. Ex quibus patet literis, mense jam Septembri a. 1364 Regem Aboæ fuisse, nec nisi post sequentis anni initium hinc abiisse

(228) Litteras Regis hoc de negotio missas *honorabilibus viris Tyderico Wereggis, Nicolao Katilson & Ernesto de Detzom* (qui aliis locis *Ern. de Dotzen* vocatur), e *Registro Eccles. Aboënsis* (Fol. 109) exhibet *Pet. Fortelius* *Diss. de primis initiis Biörneburgi*, Aboæ 1732 Præsid. *Joh. Haartman* editæ p. 8 sq.; quas infra in Sylloge Monumentor. nos quoque dabimus. Castrum magni momenti non fuisse, apparet; cuius adhuc rudera in Paroeciâ Kumo, prope prædium *Kumo-Gård* supersunt. Aliud vero ejus loco fuisse exstructum, non constat. Ex hoc inprimis tempore nomina peregrina, maxime Germanica, inter Officiales & Præfectos Finlandenses occurrere, nemo mirabitur. Portus autem *Vödra*, ubi datæ literæ Regis *in presentia Patris sui & Consiliariorum suorum* dicuntur, quibus locis quærendus sit? omnino nescimus, ac nomen hoc corruptum esse suspicamur. In Ostrobotniam navigasse, ubi hujusmodi nominis reperitur hodie paroeciâ, non est probabile.

MAGNUM vero Regem non modo bellum cum Russis gerendum in Finlandiam acciverat (229), sed alia etiam, nescio quæ negotia, paullo post his oris eum denuo admovisse, ferunt: quem annis 1350 & 1351 & Aboæ fuisse (230), & posteriore hoc anno Estoniam quoque ac

Q q 3

Li

(229) Vid. supra p. 300 sq. LAGERBRING l. c. 3 D. 8 C. 15 -- 19 §. & 62 §. Anno jam 1347 (non sequente demum 1348, ut ex paginæ adscripta anni nota existimasse Dh. LAGERBRING l. c. §. 16, fere credas) Aboæ Regem fuisse, ac *die b. Egidii Abbatis* (1. Sept.) & *feria 3 ante nativitatem b. Virginis* (5. Sept.) plures in favorem Episcopi Aboënsis obfignasse literas, reperimus; cfr. supra p. 269 sq. not. 170 -- 173. Quum vero alias literas eodem anno *feria 2 infra octavas nativitatis b. Virginis*, adeoque paullo serius, apud Alandiam in insula dicta *Vardhø*, exarasse videamus (supra p. 270 not 172), eum hoc tempore iter in Sveciam suscepisse putes? Sequentis tamen anni (1348) initio in Finlandia rursus fuisse, ex literis patet de pifectura in *Lammis* (loco fluvii Kumoënsis) in favorem Episcopi Aboënsis *die b. Scholastice* (10 Febr.) in parocchia *Kumo* datis (*Reg. Eccles. Ab.* Fol. 109; cfr. etiam supra p. 272 not. 177), & quæ de itinere Regis Estonico mox disputabuntur. Sed non negamus, fieri facile potuisse, ut error aliquis in numeros quibus anni harum literarum editarum significantur, irrepserit? Simul vero monere liceat, nec rationibus & notis chronologicis quas Russorum veteres exhibent scriptores, nimis esse fidendum.

(230) Literæ sc. Regis exstant, quibus Monasterio Padisensi piscaturam salmonum in anni Helsingensi (Helsing:å) concessit, data in *Castro Aboënsi* anno Domini 1350, *Dominica ante festum b. Erici Regis & Martiris* (*Reg. Eccles. Ab.* Fol. 72, repetitur ibidem Fol. 81 & 84). Sed fatemur, quamvis duo postrema exempla Notariorum quoque publicorum de suo cum literis originalibus exacto consensu munita sint testimonio, suspitione tamen hanc anni notam, nostro iudicio haud carere; quod dies exacte idem sit (*Dominica ante festum b. Erici*), quo, ut & diebus proxime antecedentibus, sequente etiam anno (1351) hic Aboæ Rex literas, partim in eorundem Monachorum, partim in Ecclesiæ Aboënsis favorem, dedisse reperitur? *Die sc. Veneris ante festum b. Erici,*

Livoniam adiisse reperimus; cuius quidem suscepti itineris causas consiliumque idoneum, neque vetera indicant monumenta, neque recentiores exquirere Historici valuerunt (231). Hac vero occasione Abbati & Fratribus Mon-

na-

Jus Patronatus in Ecclesiam Borga cum suis capellis iis concessit (*Reg. Eccles. Ab. Fol. 72*); *Sabbato proximo ante Erici regis & martiris libertatem a tributis largitus est prædiis quibusdam Ecclesiæ Aboënsis (Ib. Fol. 147); & Dominica ante festum b. Erici Monachis Padisensibus Piscarias ad fundum presbiteralem in Borga pertinentes, (cum piscatu salmonum in amne Helsingensi non confundendos), dedit (Ib. Fol. 72 sq.).*

(231) Vetus testis (Fratris *Thorneri Andreae*, Monachi Wadstemonensis (*Reg. Eccles. Ab. Fol. 75 & 83*) auctoritatem non inviti amplectimur, qui confirmavit Regem *Magnum* Monachis Padisensibus benignum se præstitisse, adeoque Estoniam adiisse, *quando revertebatur de Rucia*: quo pacto nihil admirationis habet, si Rex, domum tendens, vicinam primo petiit hanc terram, pietatisque & benivolentiæ suæ testandæ causâ, Padisenses (belli tempore sibi fortasse faventes?) munere auxit? Neque huic obstat conjecturæ, quod cum 12 Kal. Martii (d. 18 Febr.) ejusdem anni 1351 Rigæ fuisse, literæ in hujus urbis favorem datæ evincunt (Vid. LAGERBRING l. c. C. 6 §. 25 not. I.); quo per mare, ex Svecia, eo anni tempore jam advenisse, ægre credas, undeque revertentem *Sabbato ante Dominicam Passionis* (aut die 12 Martii, aut d. 2 Aprilis?) *Hapsalis* fuisse reperimus, ac diebus 13, 14 & 15 Maji *Aboæ* commoratum (cfr. not. proxime præced.), die 4 *Pentecostes* (8 Junii) jam *Stockholmiam* rediisse, quo nempe die jus Episcopi Aboënsis in curiam *Saltwik* confirmavit; vid. supra p. 272, not. 178. Credere licet, Regem cum Russis minus feliciter bellantem, in reditu suo Livones, ab iisdem Russis perpetuo vexatos, vel in belli societatem allicere, vel alias sibi conciliare voluisse, atque hoc consilio Rigenses primo ac deinde Hapsalienses invisisse? Quæ probata conjectura, cum expeditione sua Russica hoc iter arctum habuisse nexum, existimari debet, nec Regem post primos annorum 1347 & 1348 conatus, omnem curam belli abjecisse; quod anno quidem 1351 adhuc fuisse, ex literis Papalibus supra (p. 300, not. 222, cfr. A CELSE l. c.

maſterii *Padis* in *Eſtonia*, *Ciſterciensis Ordinis*, eum juſ Patronatus in *Eccleſiam Borgoënſem Nylandiæ*, *Capellasque* ad eam pertinentes (*Parœcias jam inde ſeparatas Perno & Sibbo* (cui poſteriori hodiernam *Helſingeniſem* quoque ſubjectam fuiſſe parœciam exiſtimamus) conceſſiſſe, conſtat; cujus recuperandi conſilia multum sæpeque *Episcopos Aboënſes* poſtea occuparunt, nec parum ſollicitudinis atque curæ *Abbatibus* *fratribusque Padienſibus*,
juſ

p. 122 n. 19,) laudatis atque hoc demum anno ſcriptis, recte colligitur.

Secundum vero quod attinet iter Regis hujus *Eſtonicum*, a. 1361 ſuſceptum, de quo commemorat Ill. *LAGERBRING* l. c. C. 6, §. 52, ſuſpectum nobis videri, ſupra jam ſignificavimus (p. 289 not. 202); argumentoque ibi adlucto nunc addimus, parum nobis veriſimile videri, Regem *Nicolao Thureſon* hoc tempore tantam habuiſſe fidem, ut eum copiis *Gotlandorum* præſiceret, quem ſibi inſeſtum, filio ſuo *Erico* contra patrem rebellanti adhæſiſſe (ejus *Præfectum Oſterlandiarum* a. 1350 fuiſſe, ſupra p. 273 not. 180 docuimus) ſciebat; qui nec multo poſt, in exilium abiens, R. *Albertum*, avunculum regno ſpoliatum, in *Gotlandiam* adduxit. Hunc eundem *Nicolaum Thureſon* anno jam 1350 fuiſſe *R. Magni filiiſque ſui Ducis Erici officialem, Conſiliarium & Dapiſerum* (*Åmbetsman, Råd och Drott*) docet *Nob. von STIERNMAN Hôfd. Minne*, II D. VIII B. I. C. MS. Vid. *Bib. til de af et Sällſ. i Åbo utg. Tidn. för år 1785*, p. 185); ac ipſe monet *Dn. LAGERBRING*, (l. c. §. 49) nullam omnino ejus in *Gotlandia* a. 1361 defendenda cerni operam. Itaque ad a. potius 1351 referendas eſſe *Literas Regis a STRELOVIO* p. 163 ſqq. adductas, putamus, atque expeditionem ſpectaſſe Regis *Ruſſicam*? quem a. 1361 neque per *Finlandiam* iter feciſſe reperimus; nec facile exiſtimamus die jam 13 *Februarii* maritimo itinere *Hapſaliam* appellere potuiſſe? Anno autem 1351, a *Sabbato ante Dominicam Invocavit* (d. 5. Martii) ad *Sabbatum ante Dominicam Paſſionis* (d. 2 Aprilis, aut fortassis d. 12 Martii?) ibidem comoratum fuiſſe, a veritate non abludit. Sed definire tamen nihil audeamus.

jus suum conservare tuerique diligenter nitentibus, pepererunt. Cujus rei historiam cum alio loco ex instituto explicuerimus (232), hic leviter modo tetigisse sufficiat (233). Antequam vero Rex consensum Episcopi nostri

(232) Vid. Bihang til de af et Sällskap i Åbo utgifne Tidningsgar, för år 1785, p. 94 -- 111. Ipsa autem vetera monumenta precipua, ad hanc rem illustrandam pertinentia, infra in Sylloge dabimus.

(233) Paucas tantum, ad ea quæ loco nuper citato disputavimus illustranda pertinentes addemus observationes. Primum igitur moneamus, amplissimis quidem verbis Regem munus suum describere, dum se Monachis concedere significat *Jus Patronatus & omne aliud quod sibi & Coronæ Regni Sveciæ in Ecclesiâ Borgha & duabus Capellis eidem annexis, quovis modo competeret & competiisset*; sed inde tamen concludi non debere, aut paroeciam hanc in feudum iis datam, aut omnino de jure alio quam ecclesiastico sermonem esse; quod cum ex vocabulo *ecclesiæ* adhibito intelligitur, tum ex verbis his adjectis patet, *volentes quod idem Abbas & Conventus Ecclesiam ipsam cum Capellis, ex nunc pro suis utilitatibus, prout melius voluerint & de jure potuerint, regant, ordinent & disponant*. Unde in literis ad incolas ejusdem ecclesiæ simul datis, quibus mandat, *quatenus ipsis (Abbati & Conventui) super eisdem juribus curent humiliter parere & efficaciter respondere*, hanc adjungit formulam: *proviso quod idem Abbas & Fratres vos ad nova & majora onera non astringant, quam aliis Curatis facere consueveritis*. Aliter nec Episcopi Aboenses postea hoc jus potuissent penitus abolire. Nacti itaque Monachi sunt jus, per suorum aliquem illuc missum, munus Curati administrandi, & redditus Pastorales, præter illos quibus ad suam sustentationem Vicarius eorum ibi degens opus haberet, in usum Monasterii adhibendi. Quod ex his etiam oppido patet verbis Regis, in superioribus suis literis legendis; *transferentes in ipsos (Abb. & fratres), per nos & successores nostros, plenam auctoritatem ad eandem ecclesiam confratres suos, personas idoneas, cum & quociens opus fuerit, salvo semper jure dyocesani ibidem, presentandi, instituendi, ac de prefata ecclesia, sicut juris fuerit, faciendi*. Quomodo & Monachos jure suo usos fuisse novimus, & deinde, consensu Episcopi accedente, hujus quoque jus inspectionis & curæ supremæ, in

)

(

stri in rem elicere valeret, quæ fraudi esse juribus Eccle-
 R r siæ

Abbatem & Conventum Padisensem fuisse translatum, videtur? Quare nec in posterioribus literis Regis, ab Episcopo etiam approbatis, ulla mentio sit juris Diocesani reservati, & Frater *Thornerus* testatur, sæpe dictum jus Patronatus Padisensibus fuisse concessum *accedente ad hoc speciali benivolentia & assensu --- Hemmingi --- Episcopi Aboensis, --- qui simili modo, ad importunas instantias dicti Domini Regis, eidem -- jura Episcopalia & spiritualia prefatarum Ecclesie & capellarum contulit & univit.* Memorabile vero est, Episcopum annuos reditus a Fratribus Padisensibus hinc percipiendos, postea *sub certo censu limitasse*, hoc est, certam desinivisse summam, ultra quam quidquam exigere illis haud liceret; quæ verba simul confirmare videntur certam decimæ quoque *Episcopalis* partem Monachis iisdem cessione? reliqua forte parte Episcopo rursus vindicata? An hoc ob Canonicatus, quos R. *Magnus* ad Ecclesiam Cathedralē instituerat, a successore suo R. *Alberto*, ut infra docebitur, extinctos? Hinc *Tidemannus* Abbas Padisensis, in literis a. 1423 (*in vigilia S. Laurentii Martiris*) datis, faterur, Episcopum *Hemmingum* ac successores suos, Monasterio hos reditus *ex mera gracia* concessisse, ac posteriores Episcopos *censum* ab illo definitum *minorasse, non tamen avaricie vicio, sed caritativarum ingruencia* (Reg. Eccl. Ab. Fol. 76). Ex quibus reditibus, qui 50 marcas Svecicas quotannis efficere debuissent, Conventum suum non plus quam 30 perceperisse, ad Episc. *Hemmingum* scripsit Abbas *Nicolaus* [non abbas *Conradus* ad Episc. *Magnum*, ut per errorem legitur in sæpe commemoratis *Nov. Ab. Bih. tit. Tidn. & c. l. c. p. 97*].

Tandem observamus, difficultatem quandam parere, quod in literis suis R. *Magnus* non modo significat Jus Patronatus in Ecclesiam Borga ad se illo tempore pertinuisse, sed etiam *ab antiquo compevisse* asserat; cum in veteri contra annotatione, quam *Reg. Eccl. Aboensis* Fol. 73 exhibet, disertis verbis doceatur *Ecclesiam Borga cum Capellis, ante tempora Magni Regis non fuisse regalem, sed b. Hemmingum --- ad supplicationem Regis predicti fecisse eam regalem.* Num igitur auctor annotationis falsus fuit, aut num dubii juris hæc olim fuit ecclesia (quam in conventionē anno sequente inter Regem & Episcopum facta, ecclesiis regalibus accenseri, certum est, cfr. supra p. 273 not. 178), donec Episcopus eam Regi cederet?

sic fux videretur, necesse habuit hanc jacturam aliis largiendis commodis compensare: quamobrem duas Aboæ instituisse novas Canonicas eundem Regem constat, re- ditibusque necessariis dotasse, atque hac demum condi- tione, liberalitatem Padisensibus promissam præstare & ampliare potuisse (234). Quas Canonicas cum successoris

(234) Docet hoc Annotatio vetus, cujus supra jam mentionem fecimus, *Registro Eccles. Aboënsis* adjecta, quam hoc loco integram dabimus: "Notandum, quod Ecclesia Borgha cum Capellis ante tem- pora Magni Regis non erat regalis, sed beatus *Hemmingus* Episco- pus Aboënsis ad supplicationem regis predicti fecit ipsam regalem. Quo facto statim Rex donavit jus Patronatus, ymmo totum jus pre- sentandi & providendi, Conventualibus *Padisensibus* in Livonia. Et in locum illius iuris patronatus constituit idem Rex *Magnus* duos Cano- nicatus in Ecclesia Aboënsi, scilicet in *Tessia* (*Tessö*, prædio hodie ad paræciam *Pyttis* pertinente) & *parrochia Perno*. Sed successu tem- poris, regnante *Alberto* rege, quidam Dominus *Nicolaus Thureson*, postea decapitatus in *Abo*, illas colonias de *Tessia* revocavit & sub tributo redegit consueto, & sic ille Canonicus cum suo nomine perie- runt, & per consequens totum jus de parrochia *Borgha* in Regem, ut premititur translatum, ad Episcopum Aboënsis rediit, licet ex stu- perabundancia Dominus *Magnus*, olim Episcopus Aboënsis, ipsam jus Patronatus a *Padisensibus* redemit pro Centum Nobulis". Narrationis hujus auctorem (post mortem demum Episcopi Magni *Tavastræ*, ut patet scriptæ) a partium studio non fuisse prorsus alienum, facile da- mus; sed res ipsa testimonio confirmatur fratris *Thorneri*, supra jam laudato, cujus tale initium est: "Quando Rex *Magnus* revertebatur de *Rucia*, dedit Dominis Abbati & Conventui pro tempore existentibus *Monasterii Padis*, Ordinis *Cisterciensis*, *Revaliensis* *Dyocesis*, & rea- liter assignavit ius Patronatus ecclesie parochialis *Borgha* suarumque cappellarum, Aboënsis *Dyocesis*, accedente ad hoc speciali benivolentia & consensu Reverendi Patris Domini *Hemmingi*, tunc Episcopi Aboënsis, felicitis memorie, quum simili modo, ad importunas instan- cias dicti Domini Regis, eisdem Abbati & Conventui iura temporalia & spiritualia prefatarum ecclesie & cappellarum contulit & univis,

sui R. Alberti nomine, hujus in Finlandia legati & præfecti postea (prædiis a R. Magno in hunc usum concessis auferendis) sustulissent; Episcopo hoc causam præbuit sua quoque jura, Padisensibus impertita, revocandi (235), litisque molestæ materiam successoribus suis, ut infra patebit, quasi hereditate transmittendi.

R 1 2

Ne-

“talibus nichilominus in hujusmodi negotio condicione & moderamine
 “adhibitis & servatis, quod prelibatus Dominus Rex in Ecclesia Ca-
 “thedrâ Aboensî duas Colonias fundaret, quas & fundavit per colo-
 “nias regias in Tesfia, & alias colonias de quarum nominibus dictus
 “Frater Thornerus dixit se non recordare, easque dictis Canonis ap-
 “plicavit, ad Divini cultus augmentum perpetuo duraturas. Tandem
 “vero dictis coloniis per Officiales Domini Regis Alberti, prefati Domi-
 “ni Magni immediati successoris, videlicet Dominum Nicolaum Thu-
 “reson Militem, & Sunonem Haquonsen tunc Capitaneum castri Wi-
 “borgh auctoritate regia revotatis, dictisque Canonis cassatis & in irri-
 “tum retractatis, prefatus Episcopus Aboensis prefatas collacionem &
 “unionem, dictis Abbati & Conventui sic per eum ut premittitur fa-
 “ctas, cassavit, irritavit, & modo simili revocavit, & dimisso eis dun-
 “taxat dicto iure Patronatus seu presentacionis prelibato, idem Reve-
 “rendus Pater, Dominus Episcopus Aboensis, dictam Ecclesiam Borgh-
 “aa, cum Capella Sibba, venerabili viro Domino Olao Jacobi de Uls-
 “by, tunc seniori & potiori Canonico Aboensi, Capellam vero Pernâ
 “Domino Andrea dicto de Perna auctoritate ordinaria contulit, eis cu-
 “ram & administracionem in spiritualibus & temporalibus assignando”.
 Quibus verbis, quæ mox, not. proxime præced. de jure Padisensibus
 tradito disputavimus, simul confirmantur ac illustrantur.

(235) Cfr. testimonia, Nota proxime præced. allata. Ex quibus simul patet, minus recte viros Nobiliss. VON DALIN & LAGERBRING existimasse, Curiam *Salteik* in Alandia (quam alio plane titulo Episcopus accepit) a R. Magno ad consensum Episcopi in hac causa obtinendum, mensæ suæ fuisse datam: cui conjecturæ literæ ipsæ Regis aperte adversantur, Vid supra not. (178).

Negotium si Historicis nostris iter R. Magni Livonicum faceſſivit: non minorem excitare mirationem narratio debuit ſcriptorum Livonicorum de expeditione a *Fennis*, non diu ante, ad ruſticos adjuvandos Eſtonicos (grave jugum dominorum ſuorum Germanorum ferociter excutere conatos) Revaliam verſus ſulcepta; cujus in noſtris monumentis nulla exſtat memoria (236). Turbas aliquas his temporibus inter *Fennos* Sveciæ ſubjectos (maxime *Wiburgenses*, ut vicinioreſ) & *Eſtones* interceſſiſſe, literæ teſtantur R. Magni, Legatis Eſtonum a. 1343 ad ſe miſſis traditæ (die veneris ante Nativit. virginis Mariæ h. e. die 5. Sept. datæ), quibus amneſtiam injuriarum ab utraque parte commiſſarum obſervandam confirmat, ſimulque urget, ut quoties poſthac inter *Revalienſes* atque *Wiburgenses* lites & certamina exoritura eſſent, cuique parti juſ in terra alterius, intra menſis ſpatium exhibeatur (237). Vere autem proxime præcedente, Ruſtico-

rum

(236) MESSENIUS meminit *Schond.* T. X p. 15. (cfr. *Ejuſd. Chron. Rhythm. Fint.* p. 30); ſed ſua a RUSSOVIO (cujus *Chronica Livonica* anno jam 1578 Koſtochii prodierat, ſine dubio ſumit). Quod vero auxilium hoc Eſtonibus miſſum fuiſſe dicit ab *Episcopo & Governatore Finlandiæ*, more ſuo facit, ſuam interpretationem veteri narrationi immiſcens. RUSSOVII verba ſignificare potius videntur legatis ruſticorum Eſtonicorum permiſſum modo fuiſſe, ut privatos, ſponte ſiſ ſeſe adjungere volentes, in belli ſocietatem acciperent; *Episcopi* aut *Gubernatoris* nulla ſit mentio. *Widdeler wyle*, inquit, *qöemen de Finnen van Wyborch mit etliken Schepen heran, welker der Buren legaten uthgerüſtet hadden* (*Chronica der Provintz Lyſſlandt durch Balthaſar Ruſſowen*, p. 37).

(237) JOH. GOTTFR. ARNDT, *Lieſlând. Chronik* Hrr Th. p. 95 habet: *Freitagß vor Mariâ Geburt fertigte Magnus von Schweden und Norwegen die Eſtländiſchen Abgeordneten --- mit einer Amneſtie wegen dem was zwiſchen ſeiner Stadt Wieborg, und der Königl. Stadt*

rum Estonicorum seditio eruperat (*die S. Georgii*, h. e. 24 Aprilis); qui mox legatos cum ad Episcopum Aboensem, tum Wiburgum ablegarunt, opem Fennorum hac oblata conditione petituros, ut Svecis urbs Revaliensis in mercedem missi auxilii cederet (238). Quasdam igitur naves Fennicas copiis instructas ac Wiburgo iis subsidio profectas, Revaliam advenisse, traditur; quarum praefecti cum Rusticos interim a Crucigeris caecos urbemque firmo esse munitam praesidio comperissent, dissimulato consilio, pacifice illam intrarunt, atque amice hospitaliterque a Praefectis excepti, placato contentoque animo domum reversi sunt. Si aestate ejusdem anni, ut verisimile est, haec Wiburgensium suscepta fuit expeditio (239); fieri potuit, ut ad has ipsas discordias, litesque alias similes,

Q q 3

tol-

Kewal vorgegangen, zurück, und verlangte dagegen, das wenn die Revalischen und Wiburgischen mit einander Handel hätten, jeder Partey in des andern Lande innerhalb Monatsfrist Recht verschafft werden möchte,

(238) RÜSSOUW l. c. p. 35 sqq. KELCH, *Liesländ. Historia* p. 116 dicit: --- schickten sie ihre Botschaft an den Bischoff zu Wieburg &c., ex oscitantia, non recordans nullum Wiburgi adhuc fuisse Episcopum; nec multo diligentius ARNDT l. c. --- und durch eine Botschaft den Bischöfen zu Abo und Wiborg versicherten, die Stadt (Reval) den Schweden in die Hände zu spielen, wenn sie ihnen Hülfsodder zuschicken wolten. Multo cautius RÜSSOUW, quem negligentius uterque consuluit, Rusticos rebellantes scribit legatos misisse ad Episcopum Aboensem, & Wiburgum (ad hujus sc. urbis & provinciae praefectos ac cives): De Buren vor Rewel schicken ere Legaten an den Bischof tho Abo, (unius tantum Episcopi meminit) und tho Wyborch umme hülpe, unde laueden den Schweden de Stadt Rewel tho leuerende. l. c.

(239) Quod inde etiam confirmatur, quia naves Fennicas a Legatis Rusticorum insultatas fuisse, RUSSEVIUS verbis citatis testatur; quos mox post Revaliam obsessam (adeoque non multo post seditio-nem exortam) ablegatos fuisse, liquet.

collendas, optimates Estonum Legatos ad R. *Magnum* deinde miserint, easque quas commemoravimus ab eo literas reportaverint (240? Aperte enim MESSENIUS fallitur, qui ad annum demum 1345 illam Wiburgensium expeditionem refert (241). Non multo sane post seditionem exortam, Revaliam a Rusticis obsidione cinctam legatosque in Fenniam missos fuisse, res docet; neque vel diu admodum durasse obsidionem, vel Fennis inter necionem rusticorum diu manere potuisse ignotam, probabile videtur. (Cfr. de tota re Ill. LAGERBRING l. c. C. 6 §. 14 & 15).

Terræ nostræ conditionem hoc tempore, proxime præcedenti fere similem fuisse, verisimile est; ita tamen, ut agriculturæ studium latius sensim propagatum interiorumque regionem incolis fuisse auctam, existimari debeat.

(240) Narrat RUSSOVIUS, Fennos Revaliam advenientes, postquam vidissent Rusticos casus urbemque obsidione liberatam & novo præsidio firmatam fuisse; illam intrantes, causa adventus sui dissimulata, *questos fuisse de injuriis Danorum*, h. e. aut *Danorum sortem deplorasse* (ut interpretatur KELCH l. c. p. 117, beklagten vielmehr die Dänen des erlittenen Unglücks halber), aut fortassis *questos fuisse de injuriis sibi ab illis nuper factis*? Prætextus utique adventus sui hic fuisset probabilior? Quare addit deinde eosdem *contentos bonoque accepto responso* (mit guden bescheide) domum fuisse remissos. Sed integrum veteris Auctoris locum dabimus: Unde aße de (Fenni Revaliam advenientes) *bornamen hebben, det de Buren nedder gelecht, unde de Stadt Steuel ensfettet weren, sint se in de Stadt Steuel gefamen, unde sich der Buren haluen gar nichts mercken laten, sundern sich der Doneschen saken haluen beklaget. Do hebben se, Herr Goshyn van Ercke unde de Stadtholder, fründlich tho freden gespraken, unde wol getraeteret, unde also mit guden bescheide wedderümme affgeserdiget.* l. c. p. 37. *Judicium lectoris esto.*

(241) L. c. p. 15.

beat. *Ostrobothniam*, inprimis partem ejus septentrionalem atque superiorem (per quam Lappones adhuc errasse, constat), parum cultam fuisse, edictum de ratione pendendarum Decimarum ad incolas missum, satis demonstrat (242); quale aliud, nec *Careliam* superiorem (*Savolaxiam*) incolis abundasse, haud obscure prodit (243). *Meridionalis Ostrobothniæ* littora (Parochias *Nerpis*, *Mustasaari* & *Pedersöre*, solas etiamdum in his oris) habitantes, (coloni plerique *Svecici*), Privilegiis a Rege *Magno* a. 1348 aucti sunt, quibus sibi jus concedebatur *vendendi* & *emendi invicem per totam Ostrobothniæ oram* (quæ urbibus destituebatur), *varia victualia, secale, byttrum & talia;* quo-

(242) Typis expressum in *Tidn. utg. af et Sällst. i Åbo 1785*, N:o 12, p. 89 sqq. Cfr. quæ supra monuimus p. 263 sq. not. (167). Non potuisse in *Ostrobothnia boreali Curiam Presbyterialem* (*Prästesbord*) Curato præstari, ac hunc redditus suos præcipue in *pellibus & carne ferarum, avibus, vitulis Rangiferorum, Phocis* (ita vocem *Själboorn*, vitiose fortasse pro *Själboor* scriptam, interpretandam suspicamur?) *piscibus, fæno & butyro* percepisse, inde discimus.

(243) Legi potest l. c. (*Tidn. utg. af et Sällst. i Åbo 1785*) N:o 11 p. 81 sq. De quo item conf. quæ supra p. 263 sq. not. 167 disputavimus. Inter redditus Curati insignem locum *Pelles Sciurorum* occupant, unde *Silvis* regionem abundasse, patet. Tamen *frumentum* etiam hos coluisse, apparet. Cfr. supra p. 230 sqq. not. 106 & 107. Egrege illustratur hæc res verbis in *Præfatione Libri Rationum*, quo omnes redditus *Ecclesiæ Cathedralis & Canonicorum Aboënsium*, jubente R. *Gustavo I.*, consignabantur (de quo pluribus, infra) occurrentibus hujusmodi *Tamastland och i Karelen gdrs Kirkes Tiende i penningar ester Boge taall, som af hvarion them som år XV år gammalt gdrs i Tamastland i Ortiger och i Karelen i Skillingh. --- Och i förste begynnelsen när Christendom kom til Finland, giordes eth grosslin aff hvarjo boghe; sedhan noghon tijdt ther efter wart ihert vänt i penningar, efter the lunde icke så stin.*

quorum Privilegiorum confirmationem deinde cum a R. *Erico* a. 1357 d. 7. Septembris, tum a R. *Alberto* a. 1365 d. 24 Junii, nacti sunt (244). Incolas Finlandiæ quod distingui sæpe his temporibus videmus in illos, qui habitarent in *Jure Svecico* (quod alibi *Jus Helsingonicum* dicitur), vel subditi essent *Juri Helsingonico*, ac illos, qui in

(244) Vid. *MESSENI Schond.* T. X. p. 16 & 17. Hic fortassis favor R. *Alberti* effecit, ut Ostrobotnienses ei sese addictos, præ cæteris Fenniæ incolis, ostenderent? ceu ex literis Ejus colligas, quas hoc potissimum loco, utpote anni nota carentes, ex *Registro Eccles. Ab.* descriptas, exhibebimus: “Albertus Dei gracia Sveorum Gothorumque Rex “ac Dominus terre Scanie. Favorabili salutatione in Domino premis-
 “sa, Dileccionibus vestris summe regraciamur, pro eo quod Vos in hiis
 “que nos & coronam regni nostri tangunt, exhibueratis & exhibetis
 “sollicitos & fideles, rogantes instanter ad hoc tam inceptis terminis
 “quam aliis, ubi necesse fuerit, cum consilio eruasti” (an nomen viri,
 “*Ervasti?* vel *Ernesti*, forte de *Dotzen?*) “fideliter continuare velitis in
 “futurum. Ceterum ex quo ad nostram noviter devenerat noticiam,
 “quod rustici in prefectura *Wiborgensi* & *Nylandensi* iura nostra re-
 “gularia & servicia pro castro *Wiborgensi* debita solvere & exhibere
 “differant, a Dileccionibus vestris affectamus, quatenus circa hoc effi-
 “caciter laborare velitis, ut postpositis dissensionibus, contumaciis &
 “erroribus univervis, nobis & corone amodo sicut hætenus in facien-
 “dis & exhibendis hujusmodi juribus nostris & corone reddant se obe-
 “dientes, benivolos & paratos. Preterea scire vos volumus, quod mit-
 “timus vobis litteram confirmationis super placitationibus & treugis per
 “vos cum terris, provinciis & parrochiis de Finlandia nostro nomine
 “initis & conceptis: instantissime petentes, ut super omnibus nostris
 “& regni commodis & negociis vos sollicitos reddentes, ea que in illis
 “partibus erga communitatem & alias occurrant, nobis continue rescriba-
 “tis. Valetis (valeatis?) in altissimo per tempora longiora. Scriptum Stock-
 “holmie, feria 2 proxima post Egidii Abbatis, sub secreto nostro”.
 (*Registr. Eccles. Ab.* Fol. 12) Ad quos Amicorum vel Præfecorum
 suorum hæc literas Rex miserit, non patet; in veteri vero libro hæc
 incipit iis præmittitur: *Littera Alberti Regis super placitatione in*
Norrabuthn, unde ad Ostrobotnienses pertinuisse, intelligitur.